

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

O roli kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení o péči, respektive o úpravě poměrů dítěte

„Obhajoba již není zákonem vlastně dovolena, ale jen trpěna, je dokonce sporné, má-li se příslušné místo v zákoně vykládat aspoň v tom smyslu, že je trpěna. Přesně vzato, není tady vůbec žádných advokátů soudem uznaných, všichni, kdo před tímto soudem vystupují jako advokáti, jsou po pravdě jen advokáty pokoutními.“ (Franz Kafka, Proces, 1925; překlad Pavel Eisner)

Kolizní opatrovnictví dětí v soudním řízení, jehož předmětem je péče o dítě, respektive úprava poměrů dítěte, představuje již několik let jedno z vůbec nejdiskutovanějších témat z oblasti opatrovnického soudnictví. Diskuze, která se o tomto tématu vede, se však velmi často zužuje toliko na téma „sociálního šetření“ a otázku, zda je povinností orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) v roli kolizního opatrovníka toto šetření na pokyn soudu provádět, či nikoli. Argumenty, jejichž prostřednictvím je oprávnění OSPOD jakožto kolizního opatrovníka dítěte konat pro účely soudu tzv. sociální šetření dovozováno^[1], však mimoděk dobře ukazují, že **daleko větší pozornost by měla být věnována otázce role kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení jako takové, jeho vztahu k zastoupenému dítěti a povinnostem**, které mu z toho vztahu vyplývají, jelikož správné vymezení této role, respektive obsahu tohoto vztahu v sobě nese též odpověď na výše nastolenou otázku a **dává východisko pro řešení řady dalších strukturálních problémů opatrovnického soudnictví**, jako je výrazné spoléhání se na znalecké zkoumání člověka, nepřiměřená délka řízení, dezinterpretace konceptu nejlepšího zájmu dítěte či přesněji řečeno vyprazdňování jeho obsahu a obecně **převládající paternalistický přístup státu k dítěti**, nutně spojený s popřením postavení dítěte coby subjektu práv.

Cílem tohoto textu je představit argumentaci, dovozující, že **kolizní opatrovník dítěte v soudním řízení, jehož předmětem je úprava poměrů dítěte, je při svém jednání vázán představami a přáními dítěte, týkajícími se uspořádání jeho vlastního života**. Argumentace je rozčleněna do tří hlavních tematických částí. První, nejobsáhlejší z nich, tvoří ústavněprávní část s přesahem do filozofie, již jsou věnovány první dvě části tohoto článku. Tato ústavněprávní argumentace by měla být následně již jen dokreslena pohledem jednoduchého práva, zachyceným ve třetí části, jakož i pohledem zákazu diskriminace v přístupu ke spravedlnosti, kterému je věnována poslední - čtvrtá část. Autorka tohoto textu má přitom za to, že ústavněprávní část, zachycená v prvních dvou částech, dává významná východiska též pro správné pojetí opatrovnického soudnictví v těch případech, kdy je jeho předmětem rozhodování o uspořádání života dítěte, a tudíž i pro správné pojmenování a uchopení problémů, kterým tento segment justice v českém prostředí v současnosti čelí.

Význam a obsah lidské důstojnosti dítěte

Role kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení, jehož předmětem je úprava poměrů dítěte, bývá v českém prostředí obvykle definována jako role nestranného a nezávislého odborníka, který má napomoci soudu vymezit, jaká úprava poměrů bude pro dítě nejlepším řešením, odkazuje se přitom na nejlepší zájem dítěte. Jeho úkolem je tak v soudním řízení hájit tento odborný pohled.^[2] Významné je tedy především vlastní vyhodnocení situace (označované někdy též jako „vyhodnocení

potřeb“) dítěte jeho kolizním opatrovníkem a úsudek, učiněný kolizním opatrovníkem na základě tohoto vyhodnocení, který se dostává do postavení předstupně vlastního soudního rozhodnutí.

Popsané pojetí role kolizního opatrovníka nezapře silně paternalistický přístup. Pojmy a koncepty, které zde hrají prim, jsou **potřeby dítěte a odbornost**. Kolizní opatrovník se zde pojímá a prezentuje jako osoba povoláná k seznání, vyhodnocení a následnému prezentování „potřeb“ dítěte. **Více než asistentem dítěte se tak kolizní opatrovník stává asistentem soudu** - jeho úloha se příliš nevzdaluje úloze soudního znalce, jehož názor bývá v těchto řízeních rovněž velmi často poptáván, snad jen s tím rozdílem, že roli kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení, jehož předmětem je úprava poměrů dítěte, plní typicky OSPOD, a tudíž odbornost, kterou tento kolizní opatrovník dítěte do řízení přináší, je sociální a nikoli psychologická či psychiatrická, případně jiná, která si osobuje postavení odborníka na duši člověka a jeho potřeby a která je opatrovníckými soudy očekávána právě od soudních znalců.[3] Požadavek soudu na to, aby kolizní opatrovník vykonal v domácnosti dítěte tzv. sociální šetření, se jeví již jen jako logický důsledek tohoto pojetí jeho role.

Vycházeli-li bychom z popsaného pojetí role kolizního opatrovníka dítěte v řízení o úpravě jeho poměrů, nemohli bychom zřejmě nic namítat ani proti situacím, kdy se kolizní opatrovník dítěte dožaduje v řízení o úpravě poměrů dítěte umístění dítěte mimo rodinu a za tímto účelem maximálně využívá procesní oprávnění účastníka řízení, tedy samotného dítěte, a to i pokud dítě s takovým opatřením nesouhlasí a nepřeje si ho. Tyto situace ostatně nejsou v českém prostředí stále nijak výjimečné. **Právě ony však ukazují silný rozpor s lidskou důstojností člověka, tedy v daném případě dítěte, do něž se popsané pojetí role kolizního opatrovníka dostává.**

Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně vymezil pojem lidské důstojnosti člověka jako **zákaz jeho instrumentalizace, tedy jako příkaz přistupovat k člověku jako k subjektu a nikoli jako k pouhému předmětu společenských poměrů či právní regulace**. [4] Ústavní soud tímto pojetím lidské důstojnosti a jejím ukotvením jakožto konceptu nadřazeného jinak nehierarchicky uspořádaným lidským právům a svobodám člověka [5] vymezil smysl lidskoprávní doktríny jako takové, tedy **úlohu lidských práv a svobod jakožto ochranné hráze mezi člověkem a veřejnou mocí a nikoli jakožto nástroje, který má veřejné moci sloužit k řízení života člověka**. [6]

Pojetí lidské důstojnosti, jak ji definoval Ústavní soud, přitom plně odpovídá též základní právně-filozofické východisko Úmluvy o právech dítěte, které bývá typicky vystihováno prostřednictvím **zkratky, že s dítětem má být napříště zacházeno jako se subjektem svých vlastních práv a svobod, nikoli jako s pouhým objektem ochrany a péče**. V této souvislosti je však třeba zdůraznit, že jakkoli je se tato zkratka, zřejmě díky své jazykové jednoduchosti a důmyslné obratnosti, stala oblíbenou, stále zůstává v široké míře nepochopenou či přinejmenším nerespektovanou.

Stále totiž dobře nerozumíme tomu, co konkrétně příkaz nestavět člověka do postavení objektu - předmětu - znamená a co činí člověka subjektem. Odpověď na tyto otázky je třeba hledat v samotných základech moderní lidskoprávní doktríny, které jsou velmi úzce svázány mj. s **filozofií Immanuela Kanta**. Byl to právě Kant, kdo ve svém díle zdůraznil, že to, co činí člověka subjektem, je **jeho uznání coby bytosti nadané rozumem a autonomní vůlí**. Ani rozum ani autonomní vůle přitom nelze pojímat jako empirické veličiny, nýbrž toliko **jako ideje bez nároku na jejich empirickou průkaznost**. [7]

Kant tak vyzdvihl **význam přístupu, který staví na idejích svobody člověka a jeho rozumu, nutně spjatého s autonomií vůle, a to na úkor přístupu, který by usiloval o zajištění obecné blaženosti** - tedy štěstí pro člověka, avšak formulovaného bez tohoto člověka. *„Vzhledem k blaženosti nemůže být dán vůbec žádný všeobecně platný princip zákonů. Jak časové okolnosti, tak nanejvýš rozporná a přitom vždy proměnlivá iluze, na jejímž základě člověk určuje svoji blaženost*

(avšak to, jak ji má určovat, mu nikdo nemůže předepsat), totiž znemožňuje jakékoli pevné principy, stejně jako činí nevhodnou samu blaženost jako princip zákonodárství. Věta: „*Salus publica suprema civitatis lex est*“^[8] sice nijak neztrácí svoji vážnost a hodnotu, ale veřejné blaho, které je nejprve třeba vzít v úvahu, je právě ono zákonné zřízení, které každému skrze zákony zajišťuje jeho svobodu. Přitom je ponecháno na jeho vůli, aby o svoji blaženost usiloval takovým způsobem, který se mu zdá nejlepší, pokud přitom ovšem neporušuje onu všeobecnou zákonnou svobodu, a tedy právo ostatních spolupoddaných.“^[9]

Pokud na konci 18. století stála evropská civilizace před úkolem začít uznat člověka jakožto bytost nadanou přirozeně rozumem a svobodnou vůlí, pak ve světle uvedeného **není nepřesné formulovat účel Úmluvy o právech dítěte jako příkaz rozšířit hranice pojmu člověk**, jak byl tradičně vnímán ještě v době I. Kanta^[10], **též na ty osoby, které si společnost zvykla označovat a pojímat jako děti**. Jinými slovy, význam příkazu přistupovat k dětem jako k subjektu práv a nikoli jako k objektu ochrany a péče lze formulovat též jako **příkaz uznat, že dítě je bytostí nadanou rozumem a autonomní vůlí a že rozum i autonomní vůle jsou ideje, a tudíž si nelze klást ambici prokazovat je empiricky**. Tento závěr ostatně podporuje i uznání přirozeného práva člověka brát se o štěstí své a své rodiny i osob člověku blízkých způsobem, který bezdůvodně nepůsobí újmu druhým, jakožto základní zásady soukromého práva^[11], které přirozenou povahu tohoto práva rovněž **neohraničuje žádnou minimální věkovou hranicí a žádným způsobem z ní děti nevyklučuje**.

Uznání dítěte coby svébytného subjektu svých práv a překonání jeho pojetí coby objektu ochrany a péče tak nutně znamená, že dítě již napříště bude vždy uznáno jako nositel práva brát se o štěstí své a své rodiny a osob jemu blízkých způsobem, který nepůsobí bezdůvodně újmu druhým, a to z podstaty svého lidství a s ním spjaté lidské důstojnosti. Stejně jako dospělému tak musí být i dítěti přirozeně zachováno a garantováno **postavení architekta svého života**.^[12]

Význam pohledu dítěte a úskalí jeho „potřeb“

Z výše uvedeného vyplývá, že důsledné uplatňování lidské důstojnosti **zapovídá, aby vztah člověka a veřejné moci byl ovládnán principem blaženosti**. „*Vláda, která by byla založena na principu blahovůle ve vztahu k lidu, podobně jako je na takovém principu založen vztah otce k jeho dětem, tj. paternalistická vláda (imperium paternale), je největším myslitelným despotismem (ústavou, která ruší veškerou svobodu poddaných, kteří pak nemají žádná práva) (...)*“.^[13] **Úmluva o právech dítěte pak zakazuje, aby byl princip blaženosti uplatňován též ve vztahu k dětem**. Napříště, s ohledem na vývoj, který lidskoprávní doktrína v průběhu 20. století prodělala, již nemůže platit dovětek uvedené citace I. Kanta, přirovnávající poddané, podrobené ze strany státu principu blaženosti, k nezletilým dětem, „*kteří nemohou rozeznat, co je jim opravdu užitečné či škodlivé*“, v důsledku čehož „*jsou tak poddaní nuceni chovat se pouze pasivně a určení způsobu, jakým mají být šťastni, mohou očekávat pouze od úsudku vládce a jeho dobroty, neboť ten jejich dobro také chce*“.^[14] **K pasivnímu očekávání blahovůle vládce již totiž nemohou být již odsouzeny ani děti**.

Nelze již nadále připustit, aby si jednotlivé instituty, o které se uplatňování veřejné moci vůči konkrétnímu dítěti opírá, osobovaly jako svůj cíl zajistit jeho blaženost či štěstí. Takovou ambici si tak nesmí klást ani systém opatrovnického soudnictví, včetně institutů, které jej tvoří, tedy ani institut kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení, jehož předmětem je úprava poměrů dítěte, tedy, výstižněji řečeno, uspořádání vlastního života dítěte. Kolizní opatrovník nemůže být tím, kdo pomáhá soudu nalézt a formulovat, jaké uspořádání života bude pro dítě „dobré“ či dokonce „nejlepší“. Uznání dítěte coby subjektu a nikoli objektu nutně vyžaduje, aby i tento institut byl postaven na uznání dítěte coby bytosti, nadané přirozeně již z titulu svého lidství lidskou důstojností, a tedy i rozumem a autonomní vůlí.

Má-li být zachována lidská důstojnost dítěte, **musí se ústředním principem opatrovnického soudnictví, a to zvláště, je-li rozhodováno o uspořádání života dítěte, stát nikoli blaženost dítěte a od ní odvozovaná odbornost druhých osob, nýbrž autonomie vůle samotného dítěte.** Jinými slovy, zachování lidské důstojnosti dítěte vyžaduje uznat, že dítěti musí zůstat zachováno postavení **architekta svého vlastního života**, a učinit tento princip též ústředním principem opatrovnického soudnictví vždy, kdy je rozhodováno o životě dítěte. **Kolizní opatrovník pak nemůže být tím, kdo rozumí potřebám dítěte a disponuje v tomto ohledu odborností, nýbrž tím, kdo dítěti naslouchá.** V soudním řízení pak netlumočí své odborné závěry, nýbrž právě a toliko pohledy a přání samotného dítěte a za účelem jejich prosazení využívá veškerá procesní oprávnění, která dítěti jako účastníkovi řízení náležejí. Má-li být v nějakém ohledu odborníkem, pak je to právě oblast civilního procesu a uplatňování procesních práv účastníka řízení.

Nastíněnou roli kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení, jehož předmětem je úprava poměrů dítěte, by bylo možné výstižně popsat též prostřednictvím **filozofie dialogu**, jak byla tato formulována ve slavném díle **Martina Bubera Já a Ty**. Martin Buber zde rozlišuje dva typy vztahů, respektive dva světy - svět Já-Ty a svět Já-Ono. **Pouze svět Já-Ty je vázán k přítomnosti a umožňuje vnímat Druhého v jeho úplnosti, tj. jakožto výlučnou a svébytnou bytost.** Svět Já-Ono již vždy znamená podstoupení od Druhého, tedy určitou formu odcizení, založenou na minulé zkušenosti.^[15] Ve světě Já-Ono fakticky redukuje Druhého na předmět - na předmět mé předchozí zkušenosti, mého zakoušení. *„Říká se, že člověk zakouší svůj svět. Co to znamená? Člověk klouže po povrchu věcí a zakouší je. Čerpá z toho vědění o jejich povaze, zkušenost. Zakouší, čím se navenek vyznačují. Ale nejen zkušenosti otvírají svět člověku. Neboť ony mu otvírají jen takový svět, jehož podstatou je Ono a Ono, On a On, Ona a Ona a Ona a Ono. Zakouším něco. (...) Nic na tom nezmění, připojím-li ke „zjevným“ zkušenostem i „tajné“, s onou sebejistou moudrostí, která ví o zvláštní, uzavřené oblasti ve věcech, vyhrazené jen zasvěceným, a má k ní klíč. Ó, té tajnosti bez tajemství, ó, toho kupení pouček! Ono, ono, ono! (...) Svět jako zkušenost patří k základnímu slovu Já-Ono.“*^[16]

Redukci Druhého na předmět mé zkušenosti, mého minulého zakoušení, lze předejít jedině tím, že **se budeme držet v přítomném světě Já-Ty, tedy ve vztahu mezi Já a Ty.** *„Tomu, kdo říká „Ty“, není předmětem žádné něco. Neboť kde je něco, tak je i jiné něco, každé Ono hraničí s nějakým jiným Ono - Ono existuje jen proto, že hraničí s jinými. Ale kde říkáme „Ty“, tam není žádné něco. Ty nehraničí s ničím. Kdo říká „Ty“, nemá žádné něco, nemá nic. Ale stojí ve vztahu. (...) Základní slovo Já-Ty ustavuje svět vztahu.“*^[17]

Filozofie dialogu zachycuje, že nezbytnou podmínkou zachování vzájemné rovnosti mezi lidmi, je **přístupovat k Druhému s ambicí vztahu a nikoli s ambicí zkoumání či zakoušení.** V druhém případě totiž dochází k tomu, že namísto vztahu je mezi lidmi nastolován stav, kdy jeden člověk slouží druhému jako předmět - prostředek pro uplatnění jeho minulé zkušenosti, jeho zakoušení, jeho, slovy M. Bubera, pouček. Tímto se zkoumající - zakoušející - nutně staví do nadřazeného postavení a osobuje si právo upřít Druhému jeho jedinečnost a učinit z něj toliko předmět své zkušenosti a svého zakoušení. Ambice vztahu s sebou naopak nese **ambici bezprostřednosti** - stav, v němž se Já a Ty ocitá **v plné přítomnosti a mezi nimi neleží nic, ani pravidla, osobující si nárok na obecnou platnost, či jiné obecné kategorie.** *„Vztah k Ty je bezprostřední. Mezi Já a Ty není žádná pojmovost, žádné předchozí vědění a žádná fantazie; a sama paměť se proměňuje, protože přechází od jednotlivostí k celku. Mezi Já a Ty není žádný účel, žádná chtivost a žádné předjímání; a sama touha se proměňuje, protože přechází ze snu ve skutečnost. Každý prostředek je překážkou. Jenom tam, kde se všechny prostředky hroutí, dochází k setkání.“*^[18]

Obecná pravidla či kategorie tak nesmí vstupovat ani do vztahu dítěte a jeho kolizního opatrovníka v soudním řízení, jehož předmětem je úprava poměrů dítěte (tím spíše pak opatrovnického soudu, který o této úpravě autoritativně rozhoduje), **nemá-li dojít k popření**

postavení dítěte jako subjektu a nikoli objektu, jelikož každé zprostředkování vztahu člověka k člověku prostřednictvím obecné kategorie znamená činit z tohoto člověka „Ono“ namísto „Ty“, tedy předmět.

I filozofie dialogu tak dokládá platnost závěru o nepřipustnosti blaženosti jako ústředního principu těchto institutů, jelikož jakékoli vymezení toho, co pro dítě bude představovat blaženost, tedy toho, co pro něj bude „dobré“ či dokonce „nejlepší“, aniž by takový závěr formulovalo samo dítě, může vždy vycházet toliko z minulé zkušenosti, tedy ze světa Já-Ono, v němž Druhému nepřiznáváme větší roli, než roli zkoumaného - zakoušeného předmětu. V tomto ohledu přitom není významné, zda budeme používat slovo blaženost, či zda jeho obsah budeme halit do jiných, dnešní době přiměřenějších, a tudíž i nenápadnějších výrazů, jako jsou např. v současnosti velmi oblíbené „potřeby dítěte“, či dokonce „nejlepší zájem dítěte“, který je v opatrovnickém soudnictví, včetně činnosti OSPOD jako kolizních opatrovníků v soudních řízeních péče soudu o nezletilé, využíván zcela v rozporu se svým skutečným obsahem, právě za účelem odkazu k tomu, co I. Kant pojímal jako blaženost.[19]

Základem a jediným východiskem činnosti kolizního opatrovníka dítěte tak musí být **naslouchání dítěti a zbavení se jakékoli ambice toto naslouchání hodnotit podle jakýchkoli vzorců či rámců, byť by tyto působily sebeodborněji**. Stejně tak se kolizní opatrovník musí vzdát ambice dítě a jeho život jakýmkoli způsobem zkoumat a vyhodnocovat. **Kolizní opatrovník musí s dítětem v soudním řízení toliko být - být jeho „Ty“, stejně jako dítě musí být „Ty“ pro kolizního opatrovníka.**

Kolizní opatrovník dítěte v řízení o úpravě poměrů dítěte z pohledu jednoduchého práva

Jakkoli se výše uvedený text může jevit jako příliš abstraktní a neprakticky filozofický, nelze přehlédnout, že to, co tvoří základ filozofie dialogu M. Bubera, jak byla popsána výše, je **vtěleno do právní úpravy základních povinností opatrovníka v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku** (dále jen „občanský zákoník“). V souladu s § 466 odst. 1 občanského zákoníku náleží k povinnostem opatrovníka *„udržovat s opatrovancem vhodným způsobem a v potřebném rozsahu pravidelné spojení, projevovat o opatrovance skutečný zájem, jakož i dbát o jeho zdravotní stav a starat se o naplnění opatrovancových práv a chránit jeho zájmy.“* Podle § 466 odst. 2 občanského zákoníku má pak opatrovník povinnost opatrovanci srozumitelně vysvětlit povahu a následky rozhodnutí, rozhoduje-li o opatrovancových záležitostech. Jakkoli citovaná ustanovení ještě mohou svým zněním ponechávat prostor pro svou případnou paternalistickou interpretaci, **ustanovení § 467 odst. 1 občanského zákoníku působí v tomto ohledu jako více než účinný korektor**, když stanoví, že *„opatrovník při plnění svých povinností naplňuje opatrovancova právní prohlášení a dbá jeho názorů, i když je opatrovanec projevils dříve, včetně přesvědčení nebo vyznání, soustavně k nim přihlíží a zařizuje opatrovancovy záležitosti v souladu s nimi. Není-li to možné, postupuje opatrovník podle zájmů opatrovance.“* Ustanovení § 467 odst. 2 občanského zákoníku v neposlední řadě opatrovníkovi ukládá povinnost dbát na to, aby *„způsob opatrovancova života nebyl v rozporu s jeho schopnostmi a aby, nelze-li tomu rozumně odporovat, odpovídal i zvláštním opatrovancovým představám a přáním.“*

Všechna citovaná ustanovení tedy dávají jasně znát, že **podstatou právního vztahu opatrovníka a zastoupeného** (nebudeme zde již nadále používat slovo opatrovanec, jak to činí občanský zákoník v citovaných ustanoveních, jelikož samo toto označení může být považováno za nedůstojné a stigmatizující) **je navázání osobního vztahu mezi opatrovníkem a zastoupeným**[20] **a jejich vzájemná komunikace** zaměřená na zajištění informování obou stran tohoto vztahu - zastoupeného o právních jednáních, která by jeho jménem měla být učiněna a jejich následcích, a opatrovníka o přáních a názorech zastoupeného, které by tento měl v maximální možné míře respektovat. To ostatně potvrzuje i důvodová zpráva k občanskému zákoníku, která zdůrazňuje, že cílem povinností

opatrovníka podle § 466 a § 467 občanského zákoníku je směřovat **k zachování principu společného utváření vůle opatrovníka a zastoupeného, je-li to jen trochu možné**. Důvodová zpráva v tomto ohledu konkrétně uvádí, že „*ustanovení § 466 a § 467 jsou vyjádřením nově koncipované zásady, podle níž zástupce a zastoupený i v případě zákonného zastoupení nebo opatrovnictví mají na základě osobního kontaktu vytvářet pokud možno společnou vůli k právnímu jednání, kterou opatrovník bude posléze jménem zastoupeného prosazovat (§ 467 odst. 2). **Jednání opatrovníka tedy již není jeho libovůlí, opatrovník je povinen přihlídnout k názorům opatrovance, pokud je opatrovanec v době, kdy byl schopen, již projevil (§ 38 a násl.), případně aktuálně je schopen projevit (§ 467 odst. 1, § 469 odst. 2).** I když opatrovanec není způsobilý k uskutečnění právního jednání, které by vedlo k naplnění jeho představ, je opatrovník **povinen konat tak, aby představa opatrovance byla naplněna, není-li v rozporu s jeho zájmem a poskytuje-li racionální základ pro konání opatrovníka (§ 467 odst. 1).** Jestliže opatrovník povinnost ke spoluvytváření společného náhledu na obstarávané záležitosti soustavně porušuje, soud jej může odvolat (§ 463 odst. 2).“ (pozn. zvýraznění doplněno). S ohledem na tuto charakteristiku tak není pochyb, že měly-li by být povinnosti opatrovníka ve vztahu k zastoupenému zasazeny do filozofie dialogu M. Bubera, daly by se interpretovat též jako **příkaz přistupovat k zastoupenému jako k Ty a nikoli jako k Ono**.*

Ustanovení § 466 a § 467 občanského zákoníku přitom představují **základní úpravu pro všechny typy opatrovnictví, s nimiž se lze v českém právním řádu seznat**. Dopadají tedy **i na procesní opatrovnictví**, což potvrzuje mj. též komentář k zákonu č. [99/1963](#) Sb., občanskému soudnímu řádu (dále jen „OSŘ“), který v předmětné souvislosti poukazuje na to, že „*občanský soudní řád neobsahuje obecnou úpravu zastoupení, a přistupuje proto hned od počátku této partie k popisu jednotlivých druhů zastoupení - na základě zákona, plné moci a rozhodnutí. Ani tento popis však není příliš rozsáhlý. Je tomu tak proto, že **obecný základ právní úpravy zastoupení byl a je obsažen v hmotném právu, konkrétně v ustanoveních § 22-33b obč. zák. 1964, resp. § 436 a násl. obč. zák.** (k teorii zastoupení a ke změnám právní úpravy v novém občanském zákoníku srov. Tichý, L.: Základní otázky smluvního zastoupení, Korbel, F.: Smluvní zastoupení v novém občanském zákoníku, oba články in *Bulletin advokacie* č. 5/2011).“[\[21\]](#) (pozn. zvýraznění doplněno).*

Závěr, že i na procesní opatrovnictví člověka nutně dopadají, pokud jde o vzájemný vztah mezi zastoupeným a jeho opatrovníkem, výše citovaná ustanovení občanského zákoníku, ostatně **vyplývá též z obecné úpravy procesního opatrovnictví v § 29 OSŘ**. V souladu s tímto ustanovením je soud povinen ustanovit procesního opatrovníka v těch případech, kdy člověk nemá dostatečnou procesní způsobilost na to, aby v soudním řízení mohl jednat samostatně, avšak současně není zastoupen (např. právě z toho důvodu, že jeho zákonný zástupce či opatrovník je ve střetu zájmů a jeho právní jednání jménem zastoupeného by tak ani nemohlo vyvolávat právní účinky - k tomu viz § 460 občanského zákoníku a příslušnou komentářovou literaturu). Soudu však tato povinnost i oprávnění zároveň přísluší, není-li zvláštním právním předpisem stanoveno jinak, **jedině v případě, že zde hrozí nebezpečí z prodlení** (viz znění § 29 odst. 1 OSŘ věty první: „*Není-li zastoupena fyzická osoba, která jako účastník řízení nemůže před soudem samostatně jednat, ustanoví jí předseda senátu opatrovníka, **je-li to nebezpečí z prodlení.***“). Jinými slovy, nehrozí-li v konkrétním případě nebezpečí z prodlení, bude soud postupovat tak, že soudní řízení přeruší do doby, než člověku bude jmenován hmotněprávní opatrovník podle ustanovení občanského zákoníku, či v případě dětí též případně poručník (v závislosti na konkrétních okolnostech případu). I tento závěr potvrzuje komentářová literatura. [\[22\]](#)

Komentářová literatura v souvislosti s § 29 odst. 1 OSŘ dále vymezuje **rozdíl mezi hmotněprávním opatrovnictvím a procesním opatrovnictvím**, přičemž z jeho závěrů jednoznačně vyplývá, že **tento rozdíl nespočívá v oprávněních a povinnostech, které tvoří obsah vlastního vztahu mezi opatrovníkem a zastoupeným, nýbrž v rozsahu oprávnění opatrovníka vůči třetím**

subjektům, kdy postavení hmotněprávního opatrovníka je dokonce silnější než postavení procesního opatrovníka (a nikoli naopak), jelikož hmotněprávní opatrovník je oprávněn též jednat jménem zastoupeného v otázkách hmotněprávních jednání. Komentář konkrétně zdůrazňuje, že procesní opatrovník „*je ustanoven pouze pro účely řízení před soudem. V tomto smyslu je ustanovení § 29 v postavení speciality vůči obecné občanskoprávní úpravě v občanském zákoníku. Její specifikum spočívá především v tom, že v dané věci není ustanovení (procesního) opatrovníka cílem řízení, ale pouze prostředkem, jak zajistit minimální ochranu práv účastníka sporného řízení, které se samo o sobě týká zcela jiných otázek.*“[\[23\]](#)

Nutno poznamenat, že komentář tu zcela logicky hovoří o sporných řízeních, jelikož § 29 OSŘ jakožto obecné procesní ustanovení bude dopadat především na sporná řízení, kdy pro účely nesporných řízení bude často existovat zvláštní právní úprava v zákoně č. [292/2013](#) Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZZŘS“), který upravuje též kolizní opatrovnictví dítěte v řízení, jehož předmětem je úprava poměrů dítěte. **Je však třeba zdůraznit, že zvláštní úprava v ZZŘS je zvláštní toliko co do situací, v nichž soud přistupuje k ustanovení procesního opatrovníka, případně co do vymezení okruhu osob, které soud procesním opatrovníkem jmenuje, nikoli co do rozsahu oprávnění a povinností daného procesního opatrovníka.** Citované závěry komentářové literatury jsou tedy obecně platné též ve vztahu k procesním opatrovníkům ustanoveným v nesporných řízeních. To ostatně potvrzuje i sám komentář, když sám jasně propojuje § 29 OSŘ jakožto obecnou právní úpravu s případy zvláštní právní úpravy kolizního opatrovnictví v ZZŘS. Komentář konkrétně uvádí, že „*vedle obecné úpravy ustanovení opatrovníka podle § 29 obsahuje celou řadu speciálních důvodů pro jmenování opatrovníka v nesporných řízeních soudních zákon č. [292/2013](#) Sb., o zvláštních řízeních soudních, například: (...) - opatrovník dítěte k podání návrhu na určení otcovství k dítěti neprovdané matky dle § 415 odst. 3 z. ř. s., (...) - opatrovník nezletilého v řízení ve věcech osvojení nezletilého podle § 434 z. ř. s., - opatrovník nezletilého v řízení o vydání předběžného opatření upravující poměry dítěte dle § 455 z. ř. s., - opatrovník dítěte v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé podle § 469 z. ř. s., - opatrovník dítěte v řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí podle § 482 z. ř. s.*“[\[24\]](#)

Z uvedeného vyplývá, že procesní opatrovnictví, a to včetně **kolizního opatrovnictví dítěte v soudním řízení, jehož předmětem je úprava poměrů dítěte, je užší výsečí z obecné právní úpravy opatrovnictví, obsažené v občanském zákoníku**, která představuje základ pro vymezení jeho obsahu, a to včetně obsahu vzájemného vztahu mezi opatrovníkem a zastoupeným. Již ze systematického zařazení opatrovnictví v občanském zákoníku do části první hlavy III. Zastoupení vyplývá, že se jedná o právní institut z oblasti **zastoupení člověka**. Z uvedeného vyplývá jeho **primární podstata opatrovnictví, kterou je oprávnění i povinnost činit jménem jiného člověka právní jednání**. Jednotlivé druhy zastoupení – smluvní zastoupení, zákonné zastoupení a opatrovnictví – od sebe odlišuje, jak již název napovídá, především právní důvod vzniku jednotlivých vztahů zastoupení. V případě smluvního zastoupení stojí na počátku vzniku právního vztahu mezi zástupcem a zastoupeným právní jednání – dohoda, smlouva, v případě zákonného zastoupení je to zákon a v případě opatrovnictví je to individuální právní akt, konkrétně soudní rozhodnutí. Zákonné zastoupení a opatrovnictví se pak od smluvního zastoupení liší ještě tím, že v jejich případě neplatí, že je zástupce při činnosti právních jednání jménem zastoupeného vždy vázán pokyny a vůlí zastoupeného, a to i s ohledem na důvod, pro který předmětné právní instituty v právním řádu existují a kterým je předpoklad, že zde mohou být osoby, které nemohou činit právní jednání samostatně. Ustanovení § 457 občanského zákoníku stanoví, že „*zákonné zastoupení i opatrovnictví sleduje ochranu zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv*“. Obsah a význam citovaného ustanovení je však třeba skutečně chápat ve smyslu protipólu pravidla, které se uplatní v případě smluvního zastoupení a které je upraveno v § 447 občanského zákoníku, tj. pravidla vázanosti pokyny zastoupeného – zmocnitele, **nikoli ve smyslu, že by předmětné ustanovení mělo vzdalovat obsah opatrovnictví člověka, včetně opatrovnictví dítěte, od jeho povahy právního institutu,**

jehož obsahem, a to, nutno dodat výlučným, je zastupování člověka, tj. činění právních jednání jménem zastoupeného člověka.

Společná právní úprava zákonného zastoupení a opatrovnictví v dílu 3 hlavě III. občanského zákoníku, je pak výrazem úzké provázanosti obou právních institutů, které v případě dětí na sebe přímo navazují (nemůže-li dítě zastoupit zákonný zástupce, nastoupí na jeho místo opatrovník či poručník dítěte). Z této provázanosti pak rovněž vyplývá, že institut opatrovnictví skutečně souvisí s tou částí rodičovské odpovědnosti, která spočívá v **zastupování dítěte**, a nikoli s dalšími jejími částmi. To ostatně potvrzuje i důvodová zpráva k občanskému zákoníku, která v předmětné souvislosti uvádí, že „základním společným znakem obou uvedených způsobů zastoupení je skutečnost, že zákonného zástupce i opatrovníka může mít osoba nesvéprávná. (Některá další ustanovení speciální povahy tuto zásadu v případě opatrovnictví prolamují.) Společným znakem je však také to, že taková zastoupení vznikají k ochraně nesvéprávného a v jeho zájmu, na což se zvláště dbá u člověka. Logickým důsledkem této konstrukce je akceptace tradičního řešení při kolizi zájmů zákonného zástupce či opatrovníka se zájmy zastoupeného, popř. při kolizi zájmů několika osob, které mají společného zákonného zástupce nebo opatrovníka. Z těchto důvodů se navrhuje stanovit základní právní aspekty pro obě uvedené formy zastoupení společně. Speciální úprava zákonného zastoupení a opatrovnictví (poručnictví) nezletilých se svěřuje druhé části zákoníku o právu rodinném, přičemž **i tato úprava ovšem vychází co do základů z této obecné úpravy.**“ (pozn. zvýraznění doplněno).

Lze tedy uzavřít, že ze všeho, co bylo uvedeno výše, jednoznačně vyplývá, že opatrovnictví je **institutem zastoupení člověka**, který z různých důvodů, vymezených demonstrativně v § 465 odst. 1 občanského zákoníku, nemůže učinit právní jednání samostatně. Svou funkcí tedy směřuje k jedinému - k činění právních jednání, či v případě procesního opatrovnictví k činění pouze procesních úkonů, což determinuje i jeho obsah. **Na této povaze kolizního opatrovnictví dítěte v soudním řízení, jehož předmětem je úprava poměrů dítěte, nic nemění ani ta skutečnost, že osobou opatrovníka je orgán veřejné správy.** Tato skutečnost totiž sama o sobě nemůže změnit soukromoprávní povahu vztahu opatrovníka a zastoupeného, tedy v daném případě OSPOD a dítěte.[\[25\]](#)

Obsahem kolizního opatrovnictví dítěte v soudním řízení, jehož předmětem je úprava poměrů dítěte, jakožto jednoho z kontextu procesního opatrovnictví pak není nic více ani nic méně než činění procesních úkonů jménem dítěte. Jakožto pouze **užší výšeč opatrovnictví hmotněprávního** (viz výše) v tom smyslu, že procesnímu opatrovníkovi přísluší činit jménem zastoupeného pouze procesní úkony, nikoli hmotněprávní jednání, bude procesní - kolizní opatrovník dítěte v soudním řízení oprávněn činit jménem dítěte pouze úkony, které mají procesní povahu a které se vztahují k soudnímu řízení, v němž byl dítěti opatrovníkem ustanoven. Takovými procesními úkony bude typicky podávání návrhů, předkládání důkazních prostředků nebo navrhování provedení důkazů, předkládání stanovisek k věci, uplatňování opravných prostředků apod. **Procesní opatrovník dítěte však nebude moci dítě zastoupit při těch právních jednáních, která mají hmotněprávní povahu a která přímo nesouvisí s vedeným soudním řízením.**

To však nevyhnutelně vede též k závěru, že **kolizní opatrovník dítěte nebude moci v soudním řízení jednat bez vysloveného přání dítěte ohledně úpravy svých poměrů a proti tomuto přání.** Samotná otázka úpravy poměrů dítěte má totiž již výraznou hmotněprávní a nikoli toliko procesní povahu. Kolizní opatrovník dítěte v soudním řízení se tedy při výkonu své povinnosti zastoupit dítě při procesních úkonech v soudním řízení musí řídit vysloveným přáním dítěte a toto se musí pokusit v daném řízení prosadit s využitím všech procesních oprávnění, které má dítě k dispozici. Bez vysloveného přání dítěte bude moci postupovat jedině tehdy, kdy toto přání objektivně nebude zjištěitelné a kdy tak bude namíste postupovat podle § 467 odst. 1 věty druhé

občanského zákoníku, která stanoví, že není-li možné, aby opatrovník postupoval v souladu s představami a názory zastoupeného, může opatrovník postupovat podle zájmů opatrovance. **Lze předpokládat, že se bude jednat toliko o případy těch vůbec nejmenších dětí, které však svou povahou budou spíše výjimečné,** jelikož je třeba připomenout, že i „*děti nízkého věku jsou velmi citlivé ke svému okolí a rychle nabývají schopnost porozumět lidem, místům a pravidelným činnostem ve svých životech, jakož i vědomí své vlastní jedinečné identity. Činí rozhodnutí a sdělují své pocity, myšlenky a přání řadou způsobů, dlouho před tím, než jsou schopny je sdělovat konvenční cestou mluveného nebo psaného jazyka.*“[\[26\]](#)

I interpretace tzv. jednoduchého práva tak dokládá platnost výše dovozených závěrů, opírajících se o lidskoprávní východiska právního řádu, jakož i o relevantní filozofické koncepty, a to, že **kolizní opatrovník dítěte v soudním řízení, jehož předmětem je úprava poměrů dítěte, nemůže zaujímat vůči dítěti žádnou svrchovanou roli, stavějící na formálních autoritativních oprávněních, či toliko na své odbornosti vůči životu dítěte.** I jednoduché právo dokládá, že kolizní opatrovník je z hlediska názoru, který v řízení musí prostřednictvím důsledného uplatňování procesních práv dítěte jako účastníka řízení, **vázán vlastním přáním dítěte,** ledaže by toto nebylo objektivně zjistitelné, což však bude nastávat ve zcela výjimečných situacích.

Význam kolizního opatrovníka z hlediska zákazu diskriminace v přístupu ke spravedlnosti

Pro dokreslení platnosti výše uvedených závěrů zbývá snad doplnit již jen jeden rozměr argumentace, a to rozměr antidiskriminačního práva, konkrétně zákazu diskriminace v přístupu ke spravedlnosti. Opatrovnictví jako takové, má-li být naplňováno obsahem, který bude kompatibilní se závazky vyplývajícími z lidských práv a svobod člověka, je třeba vnímat jako **jeden z nástrojů, jejichž prostřednictvím stát naplňuje své závazky vyplývající ze zákazu diskriminace.** To však nutně znamená, že ve způsobu, kterým toto bude pojmáno, **bude maximálně upozaděn princip zástupného rozhodování, a naopak prosazen princip podporovaného rozhodování,** jakkoli opatrovnictví jako takové je samozřejmě tradičně institutem zástupného rozhodování.

Opatrovnictví člověka, které je vykonáváno v souvislosti s probíhajícím soudním řízením, je pak třeba vnímat jako **významný nástroj zajištění práva na přístup ke spravedlnosti na rovnoprávném základě s ostatními.** Je totiž zřejmé, že mnozí lidé s ohledem na svůj věk či na své postižení, případně s ohledem na jinou charakteristiku své osoby či situace, nejsou schopni účastnit se soudního řízení zcela samostatně, respektive **účastnili-li by se tohoto řízení samostatně, mohla by jejich účast být čistě formální, nikoli praktická a účinná.**

Právo na přístup ke spravedlnosti na rovnoprávném základě s ostatními je explicitně zakotveno v Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením, a to konkrétně v čl. 13, který ve svém odst. 1 garantuje lidem s postižením právo na zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti „*na rovnoprávném základě s ostatními, mimo jiné i prostřednictvím procedurálních a věku odpovídajících úprav, s cílem usnadnit jim účinné plnění jejich role jako přímých nebo nepřímých účastníků a svědků při všech soudních řízeních, a to i ve fázi vyšetřování a předběžného řízení.*“ Pojem procedurálních, respektive procesních úprav dále rozvedl Výbor OSN pro práva osob se zdravotním postižením ve svém Obecném komentáři č. 6 z roku 2018, jehož předmětem byl právě zákaz diskriminace. Výbor zde v souvislosti s čl. 13 odst. 1 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením zdůraznil, že „*za účelem zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti musí procesy umožňovat participaci a být transparentní.*“ (pozn. zvýraznění doplněno). Mezi opatření, která umožňují participaci, pak zařadil mj. „*poskytnutí informací srozumitelným způsobem*“; „*uznání a úpravy v podobě rozličných forem komunikace*“, či „*přiznání finanční pomoci za účelem zajištění právní pomoci, pokud je tato namístě a s výhradou přezkumu zdrojů dotčeného a opodstatněnosti jeho žádosti*“.[\[27\]](#)

Jakkoli Úmluva o právech dítěte právo dítěte na přístup ke spravedlnosti obecně nezakotvuje, není pochyb, že **toto právo náleží i dětem**. Vyplývá to ostatně i z jiných mezinárodních dokumentů obecné povahy, např. z čl. 14 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který **garantuje rovnost všech lidí před soudem**. Ta svým obsahem znamená garanci rovnosti přístupu k soudu a rovnosti zbraní a „zajišťuje, že s dotčenými účastníky řízení bude zacházeno bez diskriminace“.[28] Je zřejmé, že základní právo rovnosti před soudem původně odkazovalo k formální rovnosti, tedy k zákazu formálního rozlišování v postavení jednotlivých účastníků na základě jejich rozličných charakteristik - zakázaných diskriminačních důvodů. Současně však musí být zřejmé, že v moderním pojetí lidských práv a svobod, vystihovaném jako **inkluze, důstojnost a rovnost**, se nelze omezit toliko na formální rovnost. Jak správně připomíná Výbor OSN pro práva osob se zdravotním postižením „formální rovnost usiluje o odstranění přímé diskriminace tím, že s lidmi ve stejné situaci zachází stejně. Může napomoci odstranit negativní stereotypizování a předsudky, nemůže však nabídnout řešení pro „dilema odlišnosti“, jelikož nebere v úvahu a nezohledňuje rozdíly mezi lidskými bytostmi.“[29]

Institut procesního opatrovnickví, včetně kolizního opatrovnickví dítěte v soudním řízení o úpravě jeho poměrů, lze ve světle uvedeného pojímat též jako **nástroj zajištění materiální rovnosti v přístupu ke spravedlnosti**. Lze jej tedy charakterizovat též jako přijetí toho, „že „dilema odlišnosti“ vyžaduje jak ignorování, tak i uznání odlišností mezi lidskými bytostmi tak, aby bylo dosaženo rovnosti.“[30] Je však třeba mít stále na paměti, k čemu onu požadovanou rovnost vztahujeme, tedy **k rovnému přístupu ke spravedlnosti a rovnosti zbraní všech účastníků soudního řízení**. Tohoto cíle však bude procesní opatrovnickví způsobilé dosáhnout jedině v případě, že procesní opatrovník, včetně kolizního opatrovníka, **si bude klást ambici toliko kompenzovat snížené schopnosti zastoupeného člověka vykonávat svá procesní oprávnění, která mu jako účastníkovi řízení náležejí**. Jinými slovy, úkolem procesního opatrovníka, včetně kolizního opatrovníka dítěte, musí být dorovnávat faktickou nezpůsobilost zastoupeného, pokud jde o využívání svých zbraní v soudním řízení.

Jde-li procesní opatrovník za tuto svou roli, dochází k nastolení značně **paradoxní situace**. Procedurální - procesní úprava, která by měla být projevem porozumění limitům formální rovnosti a výrazem jejího doplnění též aspektem materiální rovnosti - v předmětném kontextu rovností příležitostí, **by se v konečném důsledku sama stala popřením formální rovnosti**. Na rozdíl od ostatních účastníků, kteří nejsou zastoupeni opatrovníkem a mohou se prostřednictvím maximálního využití svých procesních oprávnění snažit prosadit v řízení své stanovisko, by účastník zastoupený opatrovníkem stejnou možnost neměl. **Jeho procesní oprávnění by naopak sloužila jeho opatrovníkovi pro prosazení vlastního stanoviska tohoto opatrovníka**. Je přitom očividné, že o rovnosti zbraní všech účastníků řízení v takovém případě nemůže být řeč, jelikož tomu účastníkovi řízení, který je zastoupen opatrovníkem, by byly všechny tyto zbraně odcizeny jeho opatrovníkem. Tento by mu totiž odcizil to hlavní - vlastní podstatu účastenství spočívající v možnosti přesvědčit soud o své pravdě a o tom, že spravedlnost stojí na jeho straně. **Namísto mostu mezi zastoupeným a soudem by tak opatrovník naopak plnil roli předělu - propasti, která zastoupeného a jeho pohled na předmět řízení soudu ještě více vzdaluje**.

Absurdním projevem tohoto přístupu k funkci opatrovníka v soudním řízení jsou poté situace, v nichž jsou procesní zbraně zastoupenému nejen odcizeny, ale dokonce využity proti němu - proti jeho názoru a přání (z hlediska přístupu ke spravedlnosti a rovnosti zbraní účastníků řízení přitom nemůže hrát roli, jakým důvodem je takový postup ospravedlňován). V takových případech se nutně nelze ubránit dojmu, že právo zastoupeného na přístup ke spravedlnosti, k jehož naplňování měl institut opatrovníka sloužit, by paradoxně bylo méně dotčeno, pokud by zde žádný opatrovník nefiguroval a zastoupenému by, navzdory nezbytné podpoře, kterou v soudním řízení potřebuje, byla dána možnost pokusit se vykonávat svá procesní oprávnění samostatně.

Uvedené závěry pak musí platit tím spíše, je-li předmětem soudního řízení vlastní život zastoupeného, jelikož výše popsaný paternalistický přístup, v němž procesní opatrovník sám formuluje své, jistě „odborné“, „nestranné“ či „nezávislé“ stanovisko, by v konečném důsledku neznamenal **nic jiného než popření, že zastoupený má jako lidská bytost přirozené právo brát se o štěstí své a své rodiny a osob mu blízkých způsobem, který nepůsobí bezdůvodně újmu druhým, respektive že toto jeho právo je pod soudní ochranou.**

I pohled antidiskriminačního práva tak dokládá platnost výše dovozených závěrů, vyplývajících z ústavněprávní roviny i roviny jednoduchého práva, o vázanosti kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení názorem zastoupeného dítěte, pokud jde o tuto úpravu poměrů tohoto dítěte, tedy o uspořádání jeho vlastního života.

Závěr

Všechny tři výše představené úrovně argumentace dokládají, že otázka pojetí role kolizního opatrovníka dítěte v řízení, jehož předmětem je úprava poměrů dítěte, je **daleko hlubší a nelze ji redukovat na otázku, zda v případě, že funkci tohoto kolizního opatrovníka plní OSPOD, tento musí na pokyn soudu provádět tzv. sociální šetření.** Dokládají současně, že výklad oprávnění OSPOD v případě, že tento plní funkci kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení, který jednoduše vychází z autoritativních pravomocí OSPOD coby správního orgánu, ukotvených pro účely zajišťování veřejnoprávní ochrany dětí ve správním předpise, konkrétně v zákoně č. [359/1999](#) Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, lze bez velkého přehánění označit za nepřiměřeně zjednodušující a v konečném důsledku za nesprávný. V neposlední řadě pak dokládají, že klíčem ke správnému vymezení role kolizního opatrovníka není věnovat se pojmu „ohrožené dítě“ a jeho rozsahu, jak to bývá někdy v diskuzi o oprávněních a povinnostech OSPOD jakožto kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení navrhováno, typicky v návaznosti na přijetí argumentu, že nelze-li dítě považovat za ohrožené, OSPOD se skutečně vstupu do jeho domácnosti autoritativně domáhat nemůže.

Klíč ke správnému pojetí role kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení, jehož předmětem je úprava poměrů dítěte, leží **ve správném uchopení a pochopení lidské důstojnosti a důsledků uznání dítěte jako bytosti, která je přirozeně lidskou důstojností nadána.** Lidská důstojnost totiž nutně **zapovídá, aby se opatrovník stavěl vůči dítěti do role, v níž mu náleží dítě a jeho život posuzovat, vyhodnocovat či dokonce šetřit.** Vyžaduje ze strany opatrovníka uznání, že i dítě jako jakákoli jiná bytost je nadáno přirozeným právem brát se o štěstí své a své rodiny a osob mu blízkých způsobem, který nepůsobí bezdůvodně újmu druhým, tedy uznání, že **není a nemůže být úkolem opatrovníka hledat pro dítě v řízení, jehož předmětem je uspořádání jeho života, blaženost či štěstí, jelikož ty může najít jedině dítě samotné.** Nastoluje tak **požadavek naslouchání a respektu k přáním samotného dítěte.**

Lidská důstojnost a postavení dítěte jako subjektu svých práv a nikoli jako objektu ochrany či péče však nedává odpověď toliko v otázce správného pojetí role kolizního opatrovníka dítěte v soudním řízení, jehož předmětem je uspořádání života dítěte. Její obsah je natolik kategorický, že **téměř nevytváří prostor pro to, aby v řízení, jehož předmětem je uspořádání vlastního života dítěte, mohl i ten orgán veřejné moci, kterému náleží pravomoc rozhodovat, tedy opatrovnícký soud, postupovat podle jiného rámce než opatrovník dítěte.** Slovo téměř je zde kladeno především z důvodu nezbytnosti zohlednění těch situací, v nichž by vyhovění přání dítěte ohledně uspořádání jeho života znamenalo zásah do jeho absolutních práv – do jeho práva na život, práva nebýt vystaven mučení či jiné formě nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání a práva na svobodu od všech forem násilí. V takovém případě by totiž na vzniklou situaci bylo možné nahlížet též jako na konflikt dvou absolutních práv dítěte, který z povahy věci představuje složitou ústavněprávní i právně teoretickou otázku, a tudíž nelze na tomto místě a v tomto omezeném prostoru jednoduše konstatovat, že i v takovém případě by nemohlo být zasaženo do práva dítěte na

autonomní uspořádání jeho života.

Ve všech ostatních případech však vázanost názorem dítěte musí platit též pro opatrovnický soud, jelikož nelze ztrácet ze zřetele, že to, o čem se v řízení o úpravě poměrů dítěte rozhoduje, je, jak bylo opakovaně uvedeno výše, uspořádání vlastního života dítěte. **Dítě v tomto ohledu může být, stejně jako my všichni, omezeno toliko objektivními možnostmi, nikoli autoritativně veřejnou mocí.** Nelze přitom přehlédnout, že přijetí tohoto principu jako stěžejního východiska vedení řízení o úpravě poměrů dítěte by toto řízení zbavilo jeho zřejmě vůbec největšího problému, a to marného hledání rámce, podle kterého by v tomto řízení mělo být rozhodnuto, které velmi často, zřejmě v důsledku jisté formy právní bezradnosti, nabývá podobu snahy předsadit hledisku základních práv a svobod člověka – dítěte – hledisko „odborné“, ať již by tato odbornost měla být jakákoli.[31]

Důsledné respektování lidské důstojnosti dítěte jako stěžejního východiska nejen institutu kolizního opatrovnictví v soudním řízení, nýbrž rovněž opatrovnického soudnictví jako takového, je-li rozhodováno o uspořádání života dítěte, **jde tak ještě dále než často skloňovaná participace dětí.** Je však jedinou cestou, jak děti uchránit před násilím veřejné moci[32] i její odcizeností hodnou Kafkova Procesu.

Mgr. Anna Hofschneiderová

e-mail: AnnaHofschneiderova@seznam.cz

---

[1] K tomu viz mj. mj. KOTRADY, P., ŠŤASTNÝ, P. Ještě k roli orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako procesního opatrovníka v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. *Právo a rodina*, 2018, č. 8.

[2] K tomu viz mj. JŮZOVÁ KOTALOVÁ, K., MATOUŠEK, O., KONVIČKOVÁ, M., KUBIČÍKOVÁ, M., KARAS, M. *Jak se s dětmi nerozvést. Minimalizace dopadů rozvodové či rozchodové situace rodičů na děti.* In JŮZOVÁ KOTALOVÁ, K., POLÁKOVÁ, J., HOUŠKA, P. (ed.). *Inovace v práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami.* Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019. s. 139 an. Publikace je k dispozici >>> [zde](#).

[3] Ke kritice osobování si odbornosti na duši člověka viz mj. HOFSCHNEIDEROVÁ, A. Kritika osobování si „odbornosti“ na život, osobnost či duši dítěte anebo o právním postavení dítěte v postmoderní společnosti [online]. *epravo.cz*, 8. 11. 2019 [citováno 2. 2. 2020]. K dispozici >>> [zde](#).

[4] K tomu viz mj. náleží Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04; náleží Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07; náleží Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09; či náleží Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 1/12.

[5] K tomu viz mj. náleží Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07.

[6] Tuto úlohu práva v demokratickém právním státě velmi výstižně popsal filozof Karl Jaspers ve své knize *Otázka viny*, v níž konkrétně zdůraznil, že „je osudem každého člověka, aby byl zapředen do mocenských poměrů, jejichž prostřednictvím žije. Toto je nevyhnutelná vina všech, vina člověčenství. Této vině čelíme tím, že se zasazujeme o moc, která uskutečňuje právo, lidská práva. Zanedbat spolupráci na strukturování mocenských poměrů, na boji o moc ve smyslu služby právu je základní politickou vinou, která je současně vinou morální.“ – k tomu viz JASPERS, K. *Otázka viny. Příspěvek k německé otázce*. 4. vydání, v nakladatelství Academia 2.; přeložil Jiří Navrátil. Praha: Academia, 2019. s. 32-33.

[7] K tomu viz KANT, I. *Základy metafyziky mravů*. 3., opravené vydání.; přeložil Ladislav Menzel. Praha: OIKOYMENH, 2014. 103 s.

[8] „Veřejné blaho je nejvyšší zákon státu.“ – k tomu viz KANT, I. *O obecném rčení: Je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi* (1793). In KANT, I. *Studie k dějinám a politice*. uspořádali Milan Sobotka a Karel Novotný; z německých originálů přeložili Jaromír Loužil, Petra Stehlíková a Karel Novotný. 2., opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2016. s. 87, poznámka pod čarou č. 11.

[9] Ibid., s. 87-88.

[10] I. Kant, pojednává o hlasovacím právu, přirozeně vylučuje ženy a děti, což lze však s ohledem na dobu, v níž žil a tvořil, považovat za zcela pochopitelné. – k tomu viz KANT, I. *O obecném rčení: Je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi* (1793). In KANT, I. *Studie k dějinám a politice*. uspořádali Milan Sobotka a Karel Novotný; z německých originálů přeložili Jaromír Loužil, Petra Stehlíková a Karel Novotný. 2., opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2016. s. 84. S ohledem na celou filozofii I. Kant by bylo více než opovržlivé a nemístné na základě těchto jeho závěrů, že I. Kant by i v současnosti byl někým, kdo by zpochybňoval význam rovnosti žen či dětí, které ostatně v průběhu 20. století byly stvrzeny samostatnými statusovými antidiskriminačními úmluvami, přijatými na půdě OSN – Úmluvou o odstranění všech forem diskriminace žen a Úmluvou o právech dítěte.

[11] K tomu viz § 3 odst. 1 zákona č. [89/2012](#) Sb., občanského zákoníku.

[12] Jedná se o obrat, který se objevuje např. v tematických zprávách Interamerické komise pro lidská práva. K tomu viz mj. tematickou zprávu *Fulfillment of Children's Rights*, vydanou Interamerickou komisí pro lidská práva v roce 2017, s. 131, odst. 340. Zpráva je dostupná >>> [zde](#).

[13] KANT, I. *O obecném rčení: Je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi* (1793). In KANT, I. *Studie k dějinám a politice*. uspořádali Milan Sobotka a Karel Novotný; z německých originálů přeložili Jaromír Loužil, Petra Stehlíková a Karel Novotný. 2., opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2016. s. 80.

[14] Ibid., s. 80.

[15] BUBER, M. *Já a Ty*. 4., přepracované a doplněné vydání, v nakladatelství Portál první. Praha: Portál, 2016. s. 15.

[16] Ibid., s. 8-9.

[17] Ibid., s. 8-9.

[18] Ibid., s. 14.

[19] K obsahu konceptu nejlepšího zájmu dítěte viz mj. HOFSCHEIDEROVÁ, A. O konceptu nejlepšího zájmu dítěte [online]. *epravo.cz*, 17. 10. 2017 [citováno 2. 2. 2020]. K dispozici >>> [zde](#).

[20] K tomu viz viz SVOBODA, K. In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1-645, obecná část)*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. komentář k § 438.

[21] K tomu viz KORBEL, F. In JIRSA, J. et al. *Občanský soudní řád, 1. část. Soudcovský komentář*. Praha: Kancelář Havlíček Brain Team, 2013. komentář k § 22. Pozn. za upozornění na předmětnou část komentáře vděčím svému kolegovi Mgr. Adamu Křístkoví. Viz též KŘÍSTEK, A. Poznámky k procesnímu opatrovnickví nezletilých. *Právo a rodina*, č. 3 a 4/2018.

[22] KORBEL, F., JIRSA, J. In JIRSA, J. et al. *Občanský soudní řád, 1. část. Soudcovský komentář*. Praha: Kancelář Havlíček Brain Team, 2013. komentář k § 29. Pozn. zvýraznění doplněno.

[23] KORBEL, F., JIRSA, J. In JIRSA, J. et al. *Občanský soudní řád, 1. část. Soudcovský komentář*. Praha: Kancelář Havlíček Brain Team, 2013. komentář k § 29. Pozn. zvýraznění doplněno.

[24] Ibid., komentář k § 29.

[25] K tomu srovnej komentářovou literaturu k § 928 odst. 1 občanského zákoníku, zakotvujícího skutkovou podstatu poručenství dítěte: *„Poručenství je typický rodinněprávní institut, který ochraňuje nezletilé dítě pro jeho specifické postavení, kdy s ohledem na svůj věk není svéprávné, a proto potřebuje zákonného zástupce. Ve funkci poručníka sledujeme přenesenou funkci společenskou, jelikož poručník podléhá dohledu a poměrně intenzivní kontrole soudu. Toto se projevuje nejen ve státní kontrole výkonu této funkce, ale i ve skutečnosti, že stát prostřednictvím správního orgánu vykonává funkci poručníka, ať již ze zákona (§ 929) nebo na základě rozhodnutí soudu (§ 930 odst. 3). Nicméně i přes veřejnoprávní charakter tohoto institutu vztah mezi poručníkem a poručencem a jeho obsah zůstává vztahem soukromoprávním.“* - k tomu viz HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. et al. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. komentář k § 928. pozn. zvýraznění doplněno.

[26] K tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 7 (2005): Uplatňování práv dítěte v raném dětství, CRC/C/GC/7/Rev.1, odst. 14. Obecný komentář je k dispozici >>> [zde](#).

[27] K tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva osob se zdravotním postižením č. 6 (2018) o rovnosti a nediskriminaci, CRPD/C/GC/6, odst. 51-52. Obecný komentář je k dispozici >>> [zde](#).

[28] Obecný komentář Výboru OSN pro lidská práva č. 32 (2007): Článek 14: Právo na rovnost před soudy a tribunály a na spravedlivý proces, CCPR/C/GC/32, odst. 8. Obecný komentář je k dispozici >>> [zde](#).

[29] K tomu viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva osob se zdravotním postižením č. 6 (2018) o rovnosti a nediskriminaci, CRPD/C/GC/6, odst. 10. Obecný komentář je k dispozici >>> [zde](#).

[30] Ibid., odst. 10.

[31] K riskantnosti tohoto „odborného“ přístupu viz mj. HOFSCHNEIDEROVÁ, A. O roli systému veřejnoprávní ochrany dítěte v demokratickém právním státě aneb jak se vyhnout riziku totality „dobra“, „potřeb“, „zájmu“ či „blaha“ dítěte [online]. epravo.cz, 4. 10. 2019 [citováno 2. 2. 2020]. K dispozici >>> [zde](#).

[32] Připomenout lze v tomto ohledu slova Karla Jasperse: *„Péče je násilí, které má za účel bytí opečovávaného. Ačkoli je však opečovávané protějškem samo o sobě, nikoli jako materiál pro něco jiného, přesto se nachází ve vztahu závislosti a nemá jinou samostatnost než tu, pro niž mu ponechává nebo utváří prostor pečující. Vztah zůstává bez komunikace.“* – JASPERS, K. Mezní situace. přeložil Václav Němec. Praha: OIKOYMENH, 2016. s. 26.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací – režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)